

Representatie van disability in film

Verslag door Karin van den Bosch

Op 2 april 2015 organiseerde de stichting Disability Studies in Nederland (DSiN) een avond over disability en film op de Hogeschool van Amsterdam. Voor een zaal met zo'n 60 mensen gingen drie sprekers in op de manier waarop mensen met een beperking en hun levens worden gerepresenteerd in films en YouTube video's. Lotte Werkema besprak de manier waarop gehandicapte personages in Nederlandse en Belgische films worden neergezet. Hannah Ebben besprak de manier waarop er betekenis aan het woord "autisme" wordt toegekend in onze samenleving en (populaire) cultuur. Ivan Brown vroeg zich af wanneer je over een handicap kunt lachen. Tenslotte werd aan het eind van de avond de korte documentaire "Perspectiviteit: tijd in het perspectief van een persoon met autisme" van Lizzy Zaanen vertoond.

Gehandicapte personages in de film

Lotte Werkema heeft voor haar afstudeeronderzoek bij film- en cultuurstudies vier films geanalyseerd waarin mensen met een beperking een hoofdrol hebben. Dit zijn de Nederlandse films *Blind* en *Ooit*, en de Belgische films *Le Huitième Jour* en *Aaltra*.

Lotte Werkema: "Een film over iemand met een handicap zet een bepaald beeld neer over hoe je tegen die handicap aan kunt, of moet, kijken. Dit kan een negatieve boodschap zijn, zoals dat gehandicapten boze, verbitterde of eenzame mensen zijn. Het kan ook een positieve boodschap zijn, waarbij de handicap als iets waardevols wordt gezien. Een film doet ook een beroep op de emoties van het publiek. Moet het gehandicapte personage vooral medelijden opwekken? Is het iemand met wie je je graag zou identificeren? Met zijn film kan de filmmaker bijdragen aan discriminatie en uitsluiting van mensen met een handicap, of dit juist aan de kaak stellen."

Autisme in film en YouTube-video's

Hannah Ebben liet in haar presentatie onder meer de diverse manieren waarop autisme wordt verbeeld in films en YouTube-video's over autisme zien. Hoewel deze films en filmpjes claimen over autisme te gaan, doen ze dat niet echt. Om het verschil duidelijk te maken laat ze een afbeelding zien die veel mensen kennen: "Ceci n'est pas une pipe" van de Belgische kunstenaar René Magritte¹. "Dit is geen pijp", zegt dit schilderij. Het is een plaatje van een pijp. Vervolgens toont Hannah een plaatje met diverse films die "autisme" laten zien. "Ceci n'est pas d'autisme", zegt Hannah. "Dit is geen autisme. Het is een *plaatje* van autisme. Het zet een bepaald beeld neer van autisme, maar dit is geen objectief beeld. Filmmakers hebben met hun film een bepaald doel voor ogen. Dit is vaak een commercieel doel, zoals het streven naar een Oscar."

Het zijn niet alleen mensen zonder autisme die films of video's maken over (een personage met) autisme. Op YouTube zijn veel video's over autisme te vinden die gemaakt zijn door mensen met autisme zelf. In haar presentatie liet Hannah er twee zien: "What it's like to walk down the street when you have autism or an ASD" en de video "In My Language" van Amanda (nu Amelia) Baggs. "Beide video's laten een onafhankelijke, eigen stem van de maker, een persoon met autisme, zien", aldus Hannah. "Deze personen met autisme zijn bovendien gericht op de ruimte om hen heen. De manier waarop zij hun leefwereld in beeld brengen, kan eigenlijk niet goed worden aangeduid met het woord "autisme". Het woord "autisme" stamt af van het Oud-Griekse woord *autos*, dat "zelf" beteken. "Autisme" als klinische term en alledaagse metafoor wordt veelal gedefinieerd als een preoccupatie met het zelf en een in-zichzelf-gekeerd-zijn. Ik vind dit een beperkend concept", ging Hannah verder. "Ik stel voor om te spreken over *atopos*, dat het Oud-Griekse woord is voor "vreemd" in de zin dat het onbekend is in de ruimte, of "misplaatst"".

Disability en humor in films

Ivan Brown vroeg zich in zijn presentatie af hoe disabilities worden gebruikt in film. Het gaat dus niet alleen om hoe mensen met een beperking worden gerepresenteerd in film, maar ook hoe de handicap of de gehandicapte persoon bewust of onbewust wordt ingezet om een bepaald effect te bereiken. Om mensen aan het lachen te maken. En hoe grappig is dat dan eigenlijk? Mogen we wel lachen om handicaps, of om wat iemand met een handicap doet?

“Dit ligt eraan hoe de disability gebruikt wordt”, zegt Ivan Brown. “Soms wordt een lichamelijke handicap gebruikt om aan te geven dat er met het karakter van de persoon dan ook wel wat mis zal zijn. Of het wordt gebruikt als excuus om grenzen te overschrijden, waar dat bij een niet-gehandicapt personage niet zou kunnen. Er zijn ook films die de kwaliteiten van iemand met een handicap benadrukken.”

De situaties waarin de gehandicapte persoon terecht komt kunnen lachwekkend zijn. “Er zit een verschil tussen lachen met en lachen om iemand”, legt Ivan Brown uit. “Lachen met’ werkt integrerend, ‘lachen om’ zorgt voor een verdere marginalisatie van mensen met een disability.” Wanneer is het OK om te lachen? “Als is voldaan aan de PSPS criteria”, zegt Ivan Brown. “Humor die Physically, Socially and Psychologically Safe is”. Brown sluit zijn presentatie af met diverse goede en slechte voorbeelden van lachen om, danwel met, het gehandicapte personage.

Perspectiviteit: tijd in het perspectief van een persoon met autisme

De filmavond eindigde met de vertoning van de korte film “Perspectiviteit: tijd in het perspectief van een persoon met autisme” van Lizzy Zaanen.

Zowel de Engelse als de Nederlandse versie van deze film zijn (terug) te zien op het YouTube-kanaal van DSiN.

1) De officiële titel van het schilderij is: “Het verraad van de voorstelling”.